'Wijnand Schouten, de laatste Zund

In de eerste helf van het interview vertelde de 72-jarige en nog immer in de handel actief zijnde Wijnand Schouten hoe hij als 19-jarige jongeman in het begin van de jaren dertig in Utrecht een eigen motorzaak begon.
Reeds na een jaar werd hij door Zündapp als officieel agent aangesteld, een functie die hij meer dan een halve eeuw zou uitoefenen. Om niet naar Duitsland op transport gesteld te worden repareerde hij tijdens de tweede wereldoorlog motorfietsen voor de Wehrmacht.
'Ik heb kisten vol oude kogellagers in die moffe-karren verwerkt', vertelde W. Schouten daarover. 'Het is allemaal sabotage geworden, ik heb met mijn leven gespeeld, dat kan je rustig zeggen'.
In deel twee en slot verhaalt hij hoe het hem verder tijdens de oorlog verging, over de neergang van Zündapp en het uiteindelijke alternatief, de bromfiets.

Ik ben toen een winkel begonnen op de Voorstraat nummer 3, met uitzicht op de Neude. Een kennis van mij woonde daar boven en zei: jòh pak die winkel, gaat er toch een fietsenzaak in beginnen met stalling en zo. Ik dacht: dat is nog geeneens zo gek bekeken, doe ik! Toen ben ik daar een rijwielzaakje begonnen, midden in de stad. Je had toen allemaal fietsen met houten en massief rubberen banden waarop men nog reed. Maar ik had wat, ik kon gelukkig weer iets doen. En een zwarte handel in die fietsenbeweging, genoeg! Daar zijn we toen ingedoken, bandje zus bandje zo, weet je wel. Dat heeft ongeveer een jaar geduurd, tot 'dolle dinsdag' in september 1944. Toen kwam de Wehrmacht weer naar me toe en moest ik voor hen weer gaan repareren. Ik ben toen voor ze gaan werken in de winkel, in die fietsenwinkel. Nou, dat ging natuurlijk helemaal fout want daar liep iedereen in en uit. Alles verdween er, al die accu's bijvoorbeeld, want die kon men goed gebruiken, ze verdwenen als sneeuw voor de zon.
Daar kreeg ik moeilijkheden mee met de Wehrmacht. Ik ben toen naar die commandant gegaan en heb gezegd: aan al die stelerij kan ik niets doen, u moet zorgen dat ik m'n werkplaats terug krijg. Na dolle dinsdag was de sfeer natuurlijk geweldig omgeslagen: de mof verloor op alle fronten en men dacht: nog even, 't is nu zo gebeurd. Want je moet niet vergeten Brabant was onderhand al bevrijd. Dus ze kwamen dichter bij huis.
Ik zeg dus tegen die mof: geef mij m'n werkplaats terug, dan kan ik daar weer repareren. Maar dat ging niet want de NSB had die zaak in beslag genomen. Dat wist ik, want ik beurde er huur van, dat ging ik altijd bij de NSB halen. Niks voor niks, ik liet ze betalen!
Ze hadden er meubels in opgeslagen die van Arnhem afkwamen, die hadden ze in mijn werkplaats neergezet. Maar die commandant kreeg het voor elkaar. Binnen no time was die werkplaats leeg, de hele zooi eruit, en ik kreeg er weer de beschikking over.
Ik zei: maar nu ook mijn personeel terug. Wie zijn dat?, vroeg ie. Nou, we konden er een paar achterhalen, anderen zaten in het reeds bevrijde zuiden. Dus ik moest nieuwe mensen aannemen. Ik had er wel een paar in m'n hoofd. Pietje en Jantje, die zaten allemaal ondergeschoven, die haden niks. Ze kregen een ausweis, dus die liepen als god in Frankrijk te jodelen! Ze kregen een salaris, eten en alles van de mof. We konden elke middag in hotel Noord Brabant eten gaan halen. Daar was een keuken van de Duitsers waar gekookt werd. Met gamellen vol kwamen we elke dag terug.
Ach, we hadden daar een tentje met ons allen, het was zó! We begonnen weer met die verrotte reparaties maar: ... geen nieuwe delen er in!
We moesten de nieuwe onderdelen nu gaan halen op de Biltsche straatweg, de oude zaak van Buitenweg, dat was een hele grote loods waar het H.P.K.-onder-

p-agent' (slot)

tekst: VINCENT DENTERS
foto's: JOHAN DENTERS

In begin zestig was het gedaan met Zündapp als motorfietsenfabrikant. Wel was er nog de 'Bella' scooter voor *f* 1845,—. Op de voorgrond een rij D.M.F. bromfietsen.

delendepot in zat. Er werkten Hollandse jongens die ons wel eens in de kroeg zaten zitten.
Ze zeiden: jullie hebben maar een mooi leventje, jullie nemen maar borreltjes en wij krijgen nooit wat. Ik zei: die kan jij ook krijgen, jij brengt elke dag twee kogellagertjes mee, die en die maat. Voor elke vier lagertjes krijg jij een borrel. Nou ja, van 't een kwam 't ander.
Ik had een groot dressoir thuis staan, dat zat op een gegeven moment helemaal van kop tot teen vol met kogellagers, dat was niet meer te tillen. Omdat ik in een huis met een houten vloer woonde werd ik bang dat het hele spul er een keer doorheen zou zakken.
Daarom vroeg ik: jullie hebben toch allemaal van die droge accuutjes daar staan? Oh god ja, zat! Voor elke accu een slok, zei ik. Nou ja, dat ging goed. Maar ik kon die accu's ook niet meer kwijt, die had ik bij mijn moeder in de Steenstraat staan boven op zolder. En daar was het na verloop van tijd ook helemaal vol.

Met een vraag die mij reeds enige tijd intrigeert onderbreek ik Wijnand Schouten's verhaal: 'Hoe keek de buitenwacht nou tegen die handel aan? Ik bedoel, dachten de mensen niet, die vent heeft z'n werkplaats altijd vol Duitse motoren staan, hij werkt voor de moffen, hij doet maar . . .' Schouten kijkt mij verbaasd aan.
Iederéén zat in de Duitse beweging, iedereen werkte voor de Duitsers, d'r was geen Hollands werk. Zo moet je 't zien. Iedereen die in Utrecht werkte, die een ausweis had, werkte gewoon in een 'Duits' bedrijf, anders kreeg je geen ausweis. Elke fabriek. Noem jij maar eens één fabriek op die niet voor de Duitsers moest werken?
Dáár kon men geen aanmerkingen op maken, 't ging er alleen om of je HEULDE met die lui. Of je op de voorste plank zou staan van: dat zullen wij nou wel eens effe voor die moffen doen. En of ze d'r misschien nog een lintje voor kregen . .!
Maar daar was het mij niet om te doen. Bij mij was het alleen maar om te overleven en te zorgen dat je in Nederland bleef. Ik heb óók in de rij gestaan op het Vreeburg met een tas op mijn rug omdat ik mee moest. Maar ik had die zak wel vol met shag kunnen proppen met de gedachte: ik koop me vrij. En dat lukte! Met

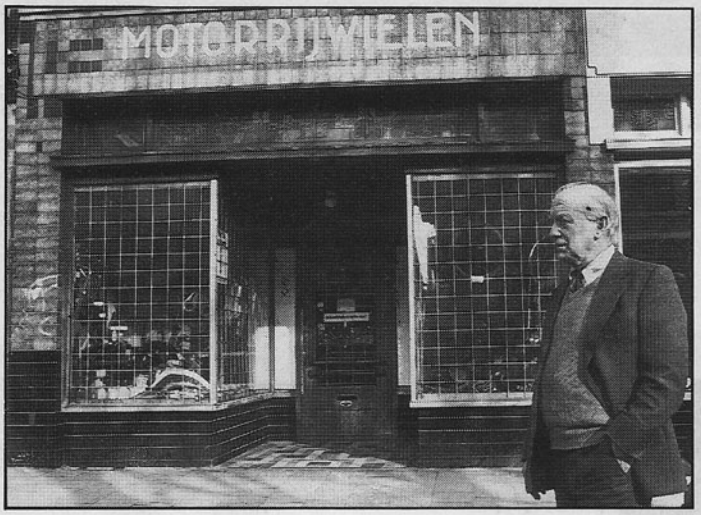

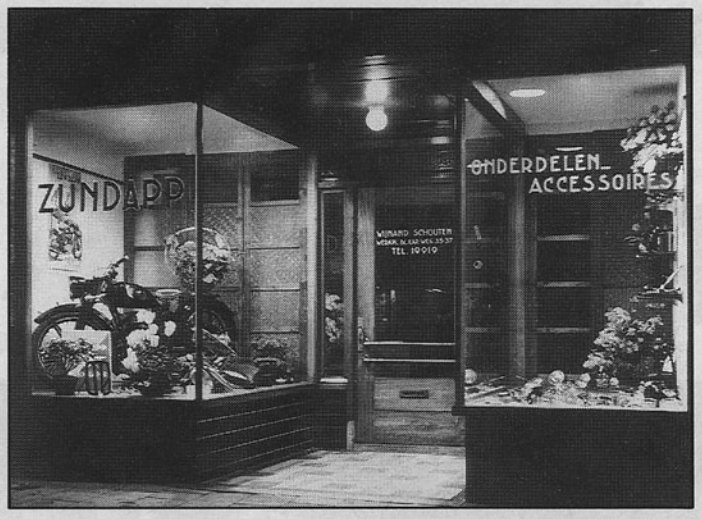

Wijnand Schouten voor zijn nu zwaar gebarikadeerde winkelpand. Verleden jaar werden de ruiten er maar liefst zeven keer uitgeslagen.

Rechtsboven: In de etalagekast een Zündapp motorfiets van het type 'DB' dat gebaseerd was op het vooroorlogse succesvolle 'Derby' model.

een handvol shag! Ik zei tegen zo'n mof: ik moet even naar de overkant, ik moet zo nodig, hier heb jij vast een beetje shag en ik douwde het zo in zijn handen. Hij zei: ga dan maar snel maar kom direct weer terug. Ik zei: natuurlijk, ik ben zo weer terug! Moet je nagaan, ik kocht me vrij terwijl er wel 5000 man stonden. Het hele Vreeburg stond vol en was helemaal omsingeld door moffen. En ik ga er door heen met een hand vol shag! Ik zal het nooit vergeten. Ik ga naar de overkant bij Weber het café binnen. Zegt die ober: hoe kom jij hier? Ik zeg: is er hier een achteruitgang? Ja, daar, wijst hij. Ik gaf ze shag, hier hebben jullie wat te roken. Nou ze keken alsof ze de wereld zagen branden! Ik weg, zo via die steeg langs de Galerie en naar de Oude Gracht. Daar ben ik in een kelder gaan zitten tot half vier, tot iedereen weg was. Ik ben heelhuids thuis gekomen.

Feldgendarmerie

Kijk, ik had schijt aan die moffen, ik deed wat ik zelf wou. Ik heb het er altijd zo kunnen afbrengen dat ik net niet de kogel kreeg. Ze hebben ook eens een motor van me, een die ik voor hen repareerde, meegenomen en die hebben ze achter m'n rug laten controleren bij de Driebergse Motorenfabriek. Dat was Dick Verkerk die daar in zat en Dick, die kende ik persoonlijk niet, alleen van naam. Hij moest 'm uitelkaar gooien en controleren of er gerepareerd was wat op de rekening stond, of alles er werkelijk inzat. En Dick stak zijn hand er voor uit, hij keurde hem goed, zei dat alles d'r op en d'r aan zat. Kijk, ik bedoel maar weer, dat was het slag mens, of je een meegaander of een tegenstander was. Dick was ook zwaar tegen, hoorde ik later.

Het is duidelijk dat Wijnand Schouten bijzonder veel geluk heeft gehad tijdens de oorlog. Zijn hartstocht voor de handel voerde hem dikwijls langs de rand van de afgrond. Zo ook die keer dat hij 10.000 gestolen – voor de Duitsers bestemde – platte 6 volt batterijen kocht waarvan hij er 5.000 weer aan het Duitse Rode Kruis wist te slijten en enkele minuten voordat de transactie zijn beslag zou krijgen, bezoek kreeg van de beruchte Feldgendarmerie.

'Op een gegeven moment had ik de Feldgendarmerie bij me in de winkel, ze kwamen met drie man sterk binnen. Ze wilden de batterijen in beslag nemen. Ik zei: dat kan niet want die zijn voor de Wehrmacht. Hij zegt: maar daar staat een hele partij. Ja, zei ik, maar daar moet u afblijven want die zijn voor de Wehrmacht, voor het ambt van het Rode Kruis, die zijn besteld.

Had ie niets mee te maken, dat kwam ie in beslag nemen. Ik zei: dat gáát niet. Dan zou ik eingesperrt worden. Dat kan hélémaal niet, antwoordde ik, want ze kunnen mij niet missen. Ik stond sterk, want ze wáren besteld door die man en hij had gebeld dat hij ze zou komen halen. We staan zo te praten en ik kijk over hun schouders zo over de Neude heen, want we hadden vanuit die winkeldeur een prachtig uitzicht tot aan de Galerie toe. En wat zie ik aankomen? Die auto! Ik was zó blij dat ik 'm zag! Ik zei: daar mag NIET aangekomen worden en er wordt NIKS eingesperrt . . .! Jij gaat met ons mee!, schreeuwden ze. Inmiddels draaide die wagen voor, chauffeur eruit, achterom lopen, deur open doen weet je wel. Ik zeg: dag Herr eh . . die en die . ., Sie kommen die Baterien halen. Ja, ja zegt, ie, das haben Sie schön gemacht Herr Sjouten! Maar, zei ik, die Herren kommen das in beschlag nahmen. Ik heb er nog nooit een zo hard horen bulderen! Hij heeft die Feldgendarmerie er uit gedondersteend op een wel zo verschrikkelijke manier, alle drie! Ik heb er nooit geen last meer van gehad, ik heb nooit geen Feldgendarmerie meer gezien.'

Aardappels ƒ 600,— per mud

Maar na de oorlog moest ik wel naar Amsterdam komen om me te verantwoorden voor die Duitse reparaties. Ze zeiden: en nou willen wij wel eens zien wat er aan verdiend is want je moet er 90% belasting over betalen. Over de winst van wat er op de bank stond. Ik zeg, ik zal 't gauw zeggen, hier heb je de bankpapieren en hier heb je de rekeningen. Ze zeiden, wat krijgen we nou? Ik zeg, je moest toch m'n bankrekeningen hebben en toch ook de afschriften van de Duitse rekeningen? Alsjeblieft! Ik geloof dat het zó'n stapel was (W. Schouten houdt de armen ongeveer een halve meter uitelkaar). Nou die lui begrepen het helemaal niet meer. Ze zeiden tegen mijn boekhouder, wat is dat nou? Op die bankrekeningen staat helemaal niets! Nee, zei ik, er staat niets op omdat ik ook niks gebeurd heb.

Heb je dan nooit je centen gebeurd?, vraagt die vent stomverbaasd. Nee, zeg ik weer, ik heb die rekeningen nooit ingestuurd. Want ik wou geen geld van die moffen hebben. Zo heb ik dat gedaan. Ik heb er nooit één cent voor willen hebben. Want ik heb ook niet gerepareerd voor ze op een eerlijke manier. En als ze me een keer gepakt hadden bij wijze van spreken, dan had ik dus ook kunnen aanvoeren dat ik er nooit iets voor gerekend had. En ik kon dat doen omdat die administraties toch volledig langs elkaar heen werkten.' *Gaf dat dan geen argwaan?*

'Jawel, ze zeiden wel eens wat maar op den duur verwaterde dat helemaal want die rekenkamer vond het wel goed. Vooral de laatste maanden hoorde je helemaal nooit ergens meer van. Ik stapelde ze maar op die rekeningen, die rotzooi, ik wilde dat geld helemaal niet hebben. En trouwens, dat moet ik er natuurlijk wel bij zeggen, ik had al zo veel geld, wat moest ik er mee doen? Het was allemaal zwarthandel, geld had geen waarde. Een pondje kaas ƒ 150,—, een pakje boter idem dito, aardappels ƒ 600,— een mud, een fles genever ƒ 300,— en ga zo maar door. De jongens die je in dienst had, je moeder, je familie, alles profiteerde er van mee. En na de oorlog werd al dat geld ongeldig verklaard, iedereen kreeg toen een tientje. Maar omdat ik zoveel onderdelen verstopt had kon ik die toen goed verkopen. Alles op rekening, niet voor dat oorlogsgeld natuurlijk. Bijvoorbeeld melkboeren die met zo'n driewieler reden, daar moest dan een bandje om,

kabeltjes d'r in, accuutje en zo.
En ik had 't allemaal voor die jongens. Ze konden bij mij allemaal geholpen worden en werden meteen rijvaardig gemaakt zodat ze allemaal weer konden vreten. Maar niet betalen! Jongens, ik wil geen geld hebben, als het nieuwe geld komt dan schuif je maar! Nou, dat was goed want het waren allemaal zakenlui niet? En ze hebben allemaal betaald, allemaal! Kijk en dat is leuk en ik kwam gelijk weer een beetje in de slappe was te zitten.

Militair gezag

En vlak na de bevrijding stonden hier 's nachts ook al meteen de Amerikanen voor de deur.
Mijn vrouw kent Engels dus die pakte ze gelijk aan, wat ze moesten hebben. Nou, heer 'Skàuwte' moest ingeschakeld worden voor werk want ze kwamen de volgende ochtend gelijk naar de werkplaats toe met motorfietsen, of ik maar aanwezig wilde zijn. Dat waren allemaal verschillende motoren die ze her en der zo opgepakt hadden en die mocht ik gaan repareren. Nou, dat vond ik best. De ondergrondse had mijn motoren intussen ook al allemaal van die zolder getakeld. Daar wist ik niets van, die stonden allemaal op de Moreelselaan. Ik herkende ze meteen en dacht, verdomme daar staan al die karren en er is er nog één weg ook! Ik zei: waar is die Zündapp? Want er was een Zündapp bij die had ik helemaal opgeknapt voor m'n eigen. Die was helemaal verchroomd. Die had ik in de vooroorlog, want we hadden toen toch tijd zat, helemaal pico bello gemaakt. En die reed. Daar hoefden ze maar een accu in te zetten en benzine in te doen.
Op een zaterdagochtend vlak na de bevrijding liepen m'n vrouw en ik over de Leidseveer en ik zeg tegen haar: kijk, daar gaat net zo'n Zündappje heen – nog niet wetende dat het de mijne was – zoals ik er een opgeknapt had. Want die van mij stond natuurlijk nog op die zolder, dacht ik. Maar het was hem! Afijn, ik heb hem kunnen achterhalen en hoewel het bijna twee jaar heeft geduurd, hebben ze hem toch netjes betaald.

Grüne Elephant

Ofschoon Wijnand Schouten nog lang niet is uitverteld herinnert een knorrende maag hem eraan dat hij al geruime tijd geleden had moeten gaan lunchen.
Hij gaat naar achteren om z'n jas te pakken (in het donkere magazijntje liggen nog verschillende ongeopende pakken onderdelen uit de jaren dertig, veertig en vijftig) maar blijft desalniettemin nog meer dan kwartier staan praten.
'Mijn vrouw zal wel weer zeggen, je hebt natuurlijk alleen weer over die oorlog staan ouwehoeren! Maar ja, 't is een tijd geweest, ook die vooroorlogse periode, waarin je ondanks alle ellende toch ook een stuk avontuur had, je leefde eigenlijk anders . . . eh . . tsja, hoe zal ik het zeggen.
Maar goed, het is nu in ieder geval allemaal een stuk minder geworden. Ergens is er geen fluit meer aan.
Met een handgebaar duidt hij wat gelaten naar de zware beton-ijzeren hekwerken die hij enige tijd geleden voor zijn winkelruiten heeft moeten laten aanbrengen. Verleden jaar werden die ruiten zeven maal door grijpgrage lieden ingegooid. (Dat had jammer genoeg ook als bij-effect dat daarmee voorgoed de originele aluminium 'Zündapp' belettering alsmede de firmanaam, die de etalage sinds de jaren vijftig sierden, verdwenen zijn.)
Hoewel Wijnand Schouten nu toch steeds zorgelijker blikken op zijn horloge begint te werpen en het ook duidelijk zijn favoriete onderwerp niet is, moet er toch nog even in het kort samengevat worden hoe het hem na de oorlog verging!
In '46 (of '47) wordt hij weer agent voor Zündapp maar van wat eens Duitslands grootste motorrijwielfabriek was, de 'Zündapp Gesellschaft für den Bau van Spezialmachine' rest dan niet veel meer dan een vlakte vol geblakerd puin.
Toch weet de onderneming in 1947, in samenwerking met een fabriek voor landbouwwerktuigen, weer met de produktie van tweetaktjes te beginnen en wonder boven wonder (Wirtschaftswunder!) rollen zelfs in 1950 de zware boxermodellen weer van de lopende band. Maar het is gedaan met de populariteit van de motorfiets in het naoorlogse Europa. Wel is er dan nog bij Zündapp de zeer populaire 'Bella' scooter die zeer goed verkoopt maar in 1964, wanneer de laatste 'Bella' van de lopende band rolt, is ook dat voorgoed voorbij.

De verkoop van bromfietsen neemt een ongelooflijke vlucht en wanneer Zündapp zijn produktie van viertakten volledig stopzet en overgaat op de 50 cc-tjes is ook voor Wijnand Schouten het tijdperk van de motorfiets definitief afgelopen. In 1956 schakelt hij over op bromfietsen, voornamelijk Zündapp maar ook D.M.F. en Fuchs, en zet die bedrijvigheid tot aan de dag van vandaag voort (hij wil de winkel nog drie jaar openhouden, tot aan zijn 75-ste).
Als laatste motorfiets heeft er jarenlang een splinternieuwe KS 601 in zijn etalage gestaan. Omdat hij hem naar niet kon verkopen (de prijs van *f* 3600,— was veel te hoog voor die jaren), heeft hij hem uiteindelijk middels een moeizame afbetalingsregeling op zeer onbevredigende wijze van de hand moeten doen.
Voor een gerestaureerd exemplaar van dit type, dat wereldfaam zou verkrijgen onder de naam 'Grüne Elephant' (het Elephantentreffen werd er naar vernoemd), wordt nu in Duitsland tussen de 20.000 en de 30.000 D-mark betaald!
Heeft Wijnand Schouten nooit spijt van zijn carrière gehad?
'Nee! Maar ik had wel na de oorlog de tent nooit meer open moeten doen. Ik had meteen de grossierderij in moeten gaan, een beweging waar ik in weze al in zat.
Had ik mee door moeten gaan en nooit geen reparaties meer moeten doen. De lonen en de sociale lasten waren gewoon niet meer te betalen, ik hield er niks meer aan over. Nee, was ik maar in de onderdelen gegaan want ik was een man van de onderdelen en ben het nog!
Wat moeten die motorzaken tegenwoordig wel niet verdienen, omzetten, om de kop boven water te houden?
Vooral als ze in die nieuwbouwwijken zitten, wat moeten die lui wel niet betalen aan lasten en kosten? Ik moet er niet aan denken! Ik zou het nog niet voor niks willen overnemen! Wil je het geloven?
Op de laatste vraag of de leiding van de Zündapp-fabriek nog iets van zich liet horen alvorens men in 1983 de gehele onderneming voor 16 miljoen Duitse marken aan China overdeed (20.000 ton machines en onderdelen werden verpakt in 800 containers en via de Trans Siberische Spoorlijn naar de Chineze kuststad Tianjin verstuurd!), is het antwoord van de man, die de belangen van diezelfde fabriek meer dan een halve eeuw behartigde, verrassend kort.
'Nee, ik heb het uit de krant moeten vernemen'.

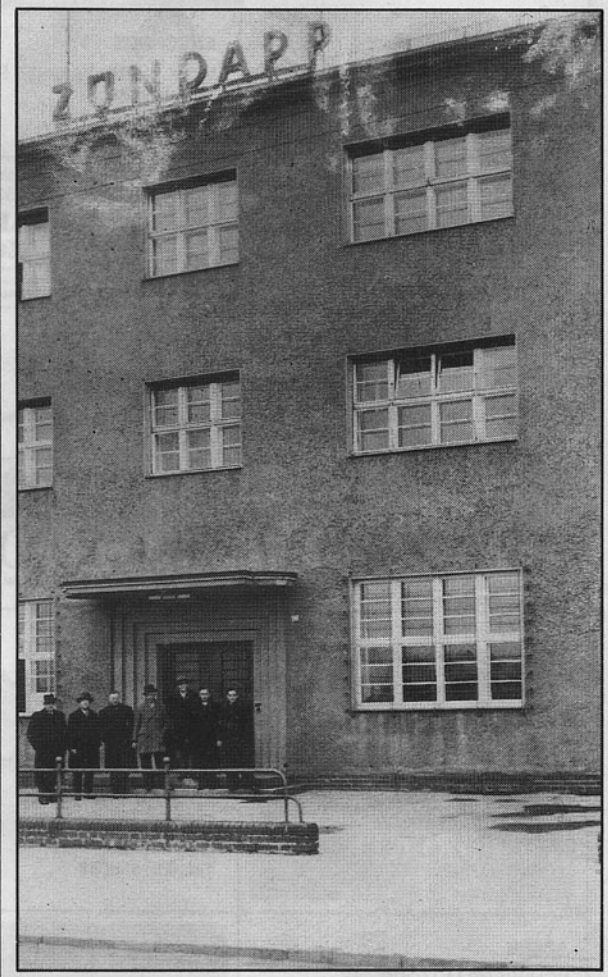

W. Schouten en collega's voor de Zündapp-fabriek te Neurenberg, waar zij in januari '38 een speciale stoomcursus voor dealers volgden.